Primer

for

the Slovenian schools in

Krain

Vienna

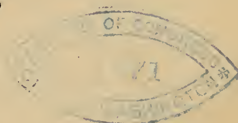
1867

Abecednik

za

slovenske šole na Kranjskem.

Zvézan v platnenem herbtu 14 novih krajc.

Na Dunaju.

U c. k. založbi šolskih bukev.

1867.

V očitnih šolah se smejo, ako c. k. deržavno ministerstvo posebej ne dovoli, samo predpisane, v kaki c. k. šolsko-knjižni založbi na svetlo dane bukve rabiti. Tudi ne smejo dražje biti, kakor je na pervem listu postavljeno.

Opomin za bravce.

c, C	se bere kakor stari	z, Z,	postavimo :	celina.
č, Č	„ „ „ „	zh, Zh,	„	čelo.
s, S	„ „ „ „	ſ, S,	„	sapa
š, Š	„ „ „ „	ſh, Sȟ,	„	šipa.
z, Z	„ „ „ „	s, Š,	„	zima.
ž. Ž	„ „ „ „	sh, Sh,	„	žena.

Izrekuj razločno te čerke.

e, é : sréčalo me je tele pol léta staro.
o, ó : nosi tudi ti, kakor tvoj brat nósi.
l, lj : dobrega vola ; dobra vólja.
n, nj : gónim konja, in ga priganjam.
s, z : zreli sad raste za zidam.
š, ž : šivilja šiva ; živa žival.

Abeceda.

a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l,
m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž.

1.

i, u, e, o, a.
m, n, r, v, j.

mi, mu, me, mo, ma,
na, ni, no, ne, nu,
ru, re, ra, ro, ri,
ve, va, vi, vu, vo,
ja, je, ji, jo, ju.

---

mi, re, na, mu, ri, jo, va, me,
je, ni, ru, vi, ma, ve, no, ja,
ro, vu, ne, ju, vo, nu, ra, mo,
vu, na, ji, re, ma, vu, je, ni.

im, er, an, um, ir, ij, av, em,
ej, in, ur, iv, am, ev, on, aj,
or, uv, en, uj, ov, un, ar, om,
av, oj, im, er, um, ej, iv, ar.

2.

l, f, g, h, k.

la, hi, ko, ga, fi, hu, ka, ge,
he, lo, fu, ki, go, li, ko, fa,
gu, ke, ha, lu, ku, fo, gi, le,
fe, ga, lo, ka, no, ga, vi, no.

---

ul, ih, ok, ag, if, uh, ak, ig,
eh, ol, uf, ik, og, el, of, uk,
ug, ek, ah, ul, af, eg, oh, il,
ef, ag, er, im, an, uv, oh, aj.

3.

b, d, p, s, š.

be, se, pi, so, pa, ši, de, ša,
sa, bi, do, su, bo, da, še, di,
pu, šo, ba, pe, šu, po, du, si,
gi, he, ko, bu, ra, mi, na, fu.

eb, es, ip, os, ap, iš, ed, aš,
as, ib, od, uš, ob, ad, eš, id,
up, oš, ab, ep, us, op, ud, is,
ig, eh, ok, ub, ar, im, an, ut.

4.

t, c, č, z, ž.

te, ču, za, co, ža, tu, ci, zo,
žo, ti, čo, ze. či, že, ta, cu,
ča, ži, ca, žu, ce, zu, če, to,
zi, li, be, ja, do, ši, pu, se.

---

et, uč, az, oc, už, ut, ic, oz,
ož, it, oč, ez, ič, ež, at, uc,
ač, iž, ac, už, ec, uz, eč, ot,
iz, il, eb, aj, od, iš, up, es.

---

ma, er, gi, oh, šu, ke, al, če,
ib, tu, ef, sa, on, di, uc, za,
ob, ži, ep, ji, va, eg, im, vo,
pe, ad, ši, oz, be, ub, ha, je.

5.

*Naglasnice (´ ` ^) *)*

potégnjene glasnice: á, ê, é, í, ô ó, ú;
zatégnjene glasnice: à, è, ì, ò, ù.

6.

Tihnica pred in za glasnico.

bóg, sín, dán, úm, sìr, tát, róg, nìt, pót, dób, péč, jùg, dìm, gós, bós, bòb, zób, méd, zíd, màk, sád, mìš, ràk, dúh, nós, lás, cìn, gàd, sód, lój, jéd, kóp, sèm, léd, ràj, láž, sád, cép, káp, lán, kál, čùt, méh, zòr, rép, tìč, bíl, vàs, rèž, ós, ród, rís, víd, bìč, gáz, sív, vém, lím, íl.

---

*) Glasnice se včasi bolj terdo izrečejo, in dobé náglas, ali bolj potégnjenega, kterega znamnje je (´) ali (^); ali pa zategnjenega, to je kakor naglo odterganega, kterega znamnje je (`); postavimo: tát, bràt; klóp, klòp; sók, stròp; cép, čèp; véz, cvèk.

Glasnici **i** in **u**, kadar imate zatégnjen náglas, se v govoru pogoltnete, postavimo: *sìr* beri *sr*; *napùh* beri *naph*. V teh bukvicah naj navadno imajo le **é** in **ó** znamnjna dolegega náglasa, ker se tak **é** bolj glasnici **i**, in tak **ó** bolj glasnici **u** podobno glasi; postavimo; *véra*, *pojém*, *tóča*, *šólá*, v kterih besedah imate **e** in **o** drug glas, kakor v besedah: *bêrem*, *pôjem*, *rôka*, *dvòr*.

sól, pėd, kad, móč, cév, jùd, mig, véz, suh, móž. bor, pav, mir, mèč, čuk, vék, kol, nos, tur, kót, ték, roj, koš, car, boj, pas, pok, up, žar, zél, nóč, jéž. koš, hud, zet, lók, čas, dar, dèd, lat, lev, bós, dac, réd, mik, čep, kóv, žep, róv, let. bok, rés, pès, rad, sam, sìt, živ, žel, luč, dél, kar. gon, kès, jók, kér, jak, sók, teš, tih. tik, tiš, top, ul, čìč, réč.

7.

Po dvé tihnici pred glasnico.

li, bli. la, čla, le, sle, ro, bro, ru, bru, ki, ski, po, spo, la, fla, še, pše, ro, hro, ma, sma, ri, kri, pa, spa, ne, gne, ru, gru, me, kme.

čma, cvu, čli, čme čro, čvi, mla, mne. slo, ska, smo, sni, spa, sre, sto, svi, šču, sci, la, šmo, šne, špu, šti, švu, kli, kme, knu, kra, gli, gmo, gne, gra, ple, pro, pse, pšu,

pti, fla, fru, gvi, gde, kva, hči, hva, hru, hmo, hlu, dva, dri, dne, dlo, dja, bče, bro, bli, zmu, zna, zre, zvi, žgu, žla, žmi, žni, žro, žvu, vzo, vsi, vse, vra, vpi, vnu, vma, vli, vko, vjo, vgu, vda, vbe, sho, rja, lju, nji, mji.

8.

Po dvé tihnici pred eno glasnicō.

brat, kmet, grah, klas, mlin, smét, snég, zrak, slon, dróg, hlév, dvor, gréh, zvon, brus, klét, vmét, prag, zmés, drín, hlap, klìn, broj, slez, križ, kres, plug, zdih, štór, knez, hrib, hrum, zlog, zvir, vrat, cvek, skok, vpir, cvét, kruh, svét, spiš, kvas, žgem, tkam, brég, blag, prid, gròm, zvit, mrak, krup, sruš, spéh, sméh.

9

Po dvé tihnici zà glasnico.

ast, ulc, irk, erb, osk, erm, ent, okt, ekt, iht, ert, olg, inč, erg, erd.

erp, olj, onj, olž, olt, varh, kert, kinč, pert, serp, gost, žerd, gumb, noht, hert, karp, kerč, verh, navk, sterd, kerv, germ, molj, konj, polž *), dolg, volk, stern, bolt, sverž, smert, skerb, slast, blisk, hrast, pirh.

10.

(Po več tihnic pred glasnico.)

skla, skri, sple, spro, stru, stva, škri, stvo, zdru, zgle, zgni, zgru, zvro, shra, vgli, vdru, vgna, vgre, vpra, vsle, vsma, vsni, vkru, vhli, vstva, sklje, vsklo, vsnja, sklad, sploh, spred, strad, strast, stvar, škric, štruc, zdrav, zgled, sklep, vzdih.

11.

Tihnica med glasnicama se jemlje k drugi.

o-sa, vé-ra, ra-ma, ro-sa, že-na, gó-ba, li-ce, sa-pa, zi-ma, go-ra, lé-to, se-nó, li-pa, ro-ka, ru-da,

---

*) *l* v sredi besede pred tihnićo se glasi kakor *u*.

lu-na, te-lo, ka-va, va-ga, šó-ga, sé-me, vi-no, so-va, ra-na, pé-ča.

---

tèma, riba, kosa, noga, jéza, róža, župan, oves, vihar, zakon, golób, pétek, lika, séver, raca, papež, mizar, zidar, kolar, korist, hlapón, sraka, trava, truma, greda, prosó, svila, slóga, milo, straža, slava, kura, kosec, pokús, misel, kuna, potip, ponòs, dopìs.

12.

ka-dí-lo, za-pó-ved, be-sé-da, ko-lé-no, bo-lé-zen, de-ví-ca, to-lo-váj, le-nô-ba, klo-bu-čár, já-go-da, tú-li-pa, do-lí-na, po-gó-ja, pá-vo-ła, ci-nó-ber, go-mí-la, po-kó-ra.

---

kositar, vladavec, róbača, bogatin, lakota, kazavec. mačeha, kutina, kukavica, cesarica, korenina, zapopadek. nogovice, rokovice, je-

rebica, medenina, prepelica. pšeniča, krivovéra, zverina, družina, ključarica.

13.

Kadar ste dve ločljivi tihnice med glasnicama, jemlji pervo k pervi, drugo k drugi glasnici.

an-gel, ter-ta, rib-nik, ser-na, her-bet, bar-ka, ger-lo, zer-no, ser-cé, ter-dó, mor-jé, slad-kór, trav-nik, gren-kó, cér-kev, jabel-ko, ol-tar, sén-ca, bol-ha, gor-kó, ter-pim, sod-ba, kan-tón, sod-nik, gor-ko-mer.

---

gorkóta, lopatka, martinec, kertača, mahavka, kolarnica, ovčar, dimnik, derva, četertik, sadonosnik, sebičnost, lakomost, podpihavec, pisarnica, kramparca, svéčnik, svetnik, svetilnica, trobénta, robčik, pévka, meščan.

14.

Neločljive tihnice se ne delijo, stavi jih k drugi glasnici, kakor bi ena bila tihnica.

sre-bro, gód-lja, je-dro, me-gla, ja-gnje, vi-gred, ste-klo, mo-kro, vad-lja, živ-lje-nje, ó-lje, žve-plo, a-pno, pra-prot, ma-slo, či-slo, so-sé-ska, te-stó, mo-ri-šče, slo-vén-sko, ne-dé-lja.

---

cesarstvo, devištvo, stegno, gospá, mésto, gospóska, grablje, sestra, jeklo, otrok, perstan, bister, igra, ódri, rebro, tabri, želje, kopriva, zahvala.

15.

Zložene in speljane beséde se tako delijo, kakor se zlagajo.

ko-lo-vrat, vi-no-grad, bla-go-slov, zve-zdo-gled, dru-štvo, mo-ško, pod-ós, pri-griz-nem, raz-pnem.

16.

Natisne in pisne pismenke.

Glasnice.

A, a. E, e. I, i. O, o. U, u.

A, a. E, e I, i. O. o. U, u.

Tihnice.

B, b. C, c. Č, č. D, d. F, f.

B, b. C, c. Č, č. D, d. F. f.

G, g. H, h. J, j. K, k. L, l.

G, g. H, h. J, j. K, k. L, l,

M, m. N, n. P, p. R, r. S, s.

M, m. N, n. P, p. R, r. S, s.

Š, š. T, t. V, v. Z, z. Ž, ž.

Š, š. T, t. V, v. Z, z. Ž, ž.

17

Vaja z velikimi pismenkami.

Ajd, Ank, Bóg, Blaž, Cvét, Cév, Čeh, Čič, Duh, Dež. En, Fric, Franc, Gad, Gerk, Hram, Hrast, Iv, Irt, Jùd, Jób, Kralj, Kerst, Lah, Lov, Mraz, Móž, Nós,

Nóč, Os, Ost, Pék, Prag, Roj, Róš, Svét, Svit, Ščét, Štór, Tat, Turk, Um, Urh, Vit, Verv, Zór, Zvón, Zir, Zid, Žir, Žléb.

18.

Moške iméná.

An-ton, Ber-nard, Za-ha-ri-ja, Do-mi-nik, Ev-ge-nij, Fran-či-šek, Gre-gor, Hi-ro-nim, I-zi-dor, Ja-nez, Koz-mas, Lu-kež, Mak-si-mi-li-jan, Mar-ka, O-ton, Pé-ter, Rók, Sil-ve-ster, Ši-men, To-máž, Ur-ban (Ver-ban).

19.

Žénske iména.

A-na, Bar-ba-ra, Bri-gi-ta, Ce-ci-li-ja, Do-ro-te-ja, Eli-za-be-ta, Fi-lo-me-na, Flo-ra, Ge-no-ve-fa, He-le-na, He-ma, I-za-be-la, Ju-li-ja, Kla-ra, Ka-ta-ri-na, Lid-vi-na, Lu-ci-ja, Mag-da-léna, Mar-jé-ta, Né-ža, Not-bur-ga. Po-tam-ja-na, Ró-ža, Ro-za-li-ja, Šin-kle-ti-ka, Tek-la, Te-re-zi-ja, Ur-šu-la. Ve-ro-ni-ka.

20.

Pet delov svetá.

Ev-ro-pa, A-zi-ja, A-fri-ka, A-me-ri-ka, Av-stra-li-ja.

21

Dežele.

Šta-jer-sko, Kranj-sko, Ko-ro-ško, Hor-va-ško, Sla-von-sko, Dal-ma-tin-sko, Če-sko, Mo-rav-sko, Polj-sko, O-ger-sko, Av-stri-jan-sko, Ti-rol-sko, La-ško, Ba-var-sko, Sak-son-sko, Vir-tem-ber-ško, Pru-sko, Špan-sko, Fran-có-sko, An-glé-ško, Ru-sov-sko, Tur-ško, Ger-ško, Pa-le-sti-na, A-ra-bi-ja, Per-zi-ja, In-di-ja, Egi-pet, Tu-nis, Tri-po-lj, Ma-ro-ko.

22.

Mestă.

Gra-dec, Ljub-lja-na, Ce-ló-vec, Za-greb, Za-der, Prag, Ber-no, Le-vov, Budim, Pešt, Du-naj (Beč), Inš-pruk, Be-net-ke, Mi-lan, Rim, Tu-rin, Mni-hov, Draž-da-ni, Lip-sko, Ma-drid, Pa-riz, Lon-don, Pe-trov-grad, Ca-ri-grad (Kon-stan-ti-no-pel), A-te-ne, Je-ru-za-lem, Bet-le-hem, Ba-bi-lon, Ni-ni-ve.

23

Réke in goré.

Do-na-va, Mu-ra, Dra-va, Sa-va, Sa-vi-na, A-ni-ža, Pad, La-ba, Vi-sla, Ó-dra, E-ča-va, Kol-pa, Ker-ka, Ev-frat, Ti-ger, Jór-dan, Nil. — Tri-glav, Gó-lo-vec, Oj-stri-ca, Ve-zuv, Et-na, He-kla, A-ra-rat, Si-naj, Li-ba-non, Mo-ri-ja.

24.

Človek.

Gla-va, Las, Če-lo, Sen-ci, O-či, O-ber-vi, Tre-pav-ni-ce, U-hó, Li-ce, Nós, Nos-ni-ca, U-sta, Ust-ni-ce *), Nad-ust-ni-ca **), Pod-ust-ni-ca, Zob-jé, Je-zik, Ne-bó, Žre-lo, Če-ljust, Bra-da, Vrat, Za-til-nik, Per-si, Re-bro, Her-bet, Ple-če, Tré-buh, Led-je, Kolk, Ko-mólc, Ra-ma, Ro-ka, Steg-no, Ko-lé-no, Pi-ščal, Mé-ča, Glé-žen, No-ga, Pe-tá, Sto-pal, Per-sti.

*) Ustnice namesto: žnabli.

**) Nadustnica in podustnica namesto: zgornji in spodnji žnabel

Kó-ža, Me-só, Kóst, Hru-sta-nec, Mi-ši-ca, Ki-ta, Ži-la, Kri, Žlé-za, Mo-žga-ni, Plju-ča, Ser-cé, Že-ló-dec, Vra-ni-ca, Jé-tra, Če-vo, Drób.

Z oč-mi vi-dim, kaj je bé-lo a-li čer-no, ze-le-no a-li mo-dro *), ru-dé-če a-li ru-me-no. Vi-dim soln-ce, lu-no, zvé-zde, i t. d. Vsa-ko réč hó-čem prav po-glé-dati, de jo dobro ló-čim. Ka-dar be-rem, nó-čem, buk-ev pre-bli-zo der-ža-ti, de si o-či ne po-škó-du-jem. O-či ho-čem va-ro-va-ti, de ne o-sle-pim. Slé-pec je ve-lik u-bó-žec.

Z u-šes-mi sli-šim lé-pe na-u-ke svo-jih star-šev in u-či-te-ljev, lé-po pétje pti-čic in dru-ge re-či. Ve-se-li me, de sli-šim. Ne mo-gel bi go-vo-ri-ti, a-ko bi ne bil ni-ko-li sli-šal. Gluh bi bil in mu-tast.

Z nó-sam du-ham lep duh in smrad. Z je-zi-kam po-ku-šam, kaj je slad-ko a-li gren-kó, kis-lo pu-sto a-li žer-ko.

Po cé-lem ži-vo-tu ču-tim gor-kó in merz-lo, vlaž-no in su-ho, ter-do in meh-ko, kar pe-če in hla-di, kar žu-li a-li bo-li.

---

*) Modro namesto: plavo ali višnjélo.

25

Oblačila.

Klo-buk, Ka-pa, Sraj-ca, O-plé-ček, Jó-pa, Suk-nja, Né-drec, Hla-če, Čév-lji, No-go-vi-ce, Ro-ko-vi-ce, Ru-ta, Pas, Ša-pe-lj Jan-ka, Ró-bec, Zá-stor *).

Lé-po ob-lé-ko i-mam, in jo skerb-no va-ru-jem, de se ne po-ma-že in ne raz-ter-ga. Raz-ter-ga-no in u-ma-zano ho-di-ti je ger-dó. Za ob-le-ko star-še pró-sim, in jih le-pó za-hva-lim. Lé-po ob-lé-čen dru-gih ne za-ni-ču-jem. Pa-met je bolj-ša ko ža-met.

26.

Hišni razdélki.

Du-ri, Ve-ža, Klét, Stóp-ni-ce, Iz-ba, Čum-na-ta, Sté-ne, Ók-na, O-mréž-je, Ku-hi-nja, Pre-hod, Hram, Péč, Og-nji-še, Dim-nik, Strop, Stré-ha.

Na ok-nih se ne i-gram, lah-ko se po-tru-plje. Ne za-pé-ram na-glo vrat. Ne čerčkam po zi-du. Mo-ji lju-bi star-ši i-ma-jo ra-di snaž-no hi-šo. Bli-zo gor-ke pe-či ne hó-dim; ra-da gla-va bo-li.

---

*) Zástor, predpert ali birtah.

27.

Pohišje.

Mi-za, Klóp, Stol, Pré-dal-nik, Póste-lja. Zer ka-lo, U-ra, Po-dó-ba, Po-li-ca, O-ma-ra, Plju-vav-nik.

Mo-ja lju-ba ma-ti po-bri-šé-jo zjù-traj prah z mi-ze in o-ma-re. Po-sta-vi-jo klo-pí in sto-le v kraj. O-bla-či-la dé-ne-jo v pre-dal-nik. Vsa-ko réč dé-ne-jo na pra-vo mé-sto. Jaz ne po-ma-žem mi-ze, ne pre-na-šam sto-lov. Ne pu-šam svo-jih re-či po čum-nati le-ža-ti, za-to de mo-ja lju-ba ma-ti ni-ma-jo to-li-ko pospray-lja-ti.

28.

Pomizje.

Pert, Sklé-da, Plad-nik *), Per-ti-ček, Zli-ca, Nož, Vi-li-ce, Sol-ni-ca, Ko-zarec **), Sklé-ni-ca ***).

U-či-ti se hó-čem, ka-ko se i-ma pri mi-zi se-dé-ti. Žli-co, nož in vi-li-ce ho-čem spo-

*) Pladnik ali taler.
**) Kozarec, kupica ali glaž.
***) Sklénica ali flaša.

dob-no der-ža-ti. Nó-čem per-ta po-kap-lja-ti, ne po-ma-za-ti per-tič-kov. Gle-da-ti ho-čem, ka-ko mo-dri ljud-jé je-dó, in jih po-sné-ma-ti.

29.

Kuhinjska posóda.

Ko-tel, Pon-va, Tri-nog, Ra-žen, Pisker, Sklé-da, Pló-ča, To-ri-lo, Ko-za, Pénje-ni-ca, Ku-hav-ni-ca, Ploh, Sklédnik.

V ku-hi-nji i-ma de-ček ma-lo o-pra-vi-ti Dék-li-ca naj-de tam do-sti o-pra-vil. O-na mora vsa-ko po-so-do po-zna-ti, in tu-di ve-di-ti, če-mu je vsa-ka. Ona mo-ra v ku-hi-nji pomaga-ti in se ku-ha-ti u-či-ti. Vsa po-so-da mo-ra snaž-na bi-ti.

Ločnice.

, Véjica	! Klicaj
; Nadpičje	— Pomišljaj
: Dvopičje	( ) Oklep
. Pika	„ “ Ušesica
? Prašaj	- Vezaj

1. Vaja v branju.

1. Spoznavanje Boga.

Kdo daje, de solnce sije? — de deží? — de travica raste? — de rožice cvetejo? — Kdo nam daje jésti? piti? — de živimo? — Kdo daje zdravje? — Kdo ukazuje zvézdam svétiti — Kdo veléva vrelcam*) rahlo šuméti? — Kdo daje vetrovam močno pihati? — Kdo je naučil ptičice péti? — pridne bučelice sterd nanašati? — pajka présti? — Vse to déla naš dóbri Bóg, on, mili oče, ki je vse ustvaril.

2. Od stvarjenja.

V začétku je Bog ustvaril nebo in zemljo. Zemlja je bila pusta in tèmna, globoke vodé so jo pokrivale. V šestih dnéh je Bóg vse takó lepó ustvaril. Pervi dan svetlobo, de se je vidilo; drugi dan nebó ali firmament; trétji dan suho zemljo in zeliša, morjé in vodé; — četerti dan solnce, de sije po dnévu, mésec in zvézde, ki svetijo po noči; — péti dan ptice pod nébam in ribe v vodi; — šésti dan živino in vse, kar lazi in hódi; poslédnjič človéka.

---

*) ali studencam.

Gléj, moje déte! Bóg ni imel ničésa, le rekel je: Bódi! in je biló; to se pravi stvariti; in to more samó Bóg, ki je vsemogočem. Njegove prelépe stvari velikokrat veselo pregledujmo, in veselimo se, de imamo takó dobrega Boga.

3. *Perva človeka.*

Ko je že biló vse lepó pripravljeno, je Bog iz ila člóvéško teló ustvaril. Pa je biló še mertvó, in se ne gane. Bog mu toraj dušo vdahne, in človek živi. Takó je bil stvarjen pervi človek. Bog ga je imenoval: *Adam.*

Adam pa ni imel tovarša ne tovaršice; dolgočasno mu je bilo. Bog mu da sladko spanje, in vzame eno rebro, iz rebra stvari *Evo*, in jo da Adamu tovaršico, ju blagoslovi, in v naj lépši vert postavi, ki se mu raj ali paradiž pravi, de naj ga obdelujeta.

Adam in Eva sta v tém lépem vertu nedólžna in veséla. Boga sta ljubila čez vse, in eden druzega kakor samega sebe. Ljubi Bog jima je bil takó dobrotljiv in prijazen, kakor oče svojim otrokam. Nikoli ju ni nič bolélo, nikoli nista bila bolna, in ondaj*) sta tudi po telésu še bila neumerjoča.

Ljubi otrok! tudi tebe je Bog ustvaril; dal ti je dušo in teló. Teló je pozémeljsko, duša pa Bogu podóbna.

*) ali takrat.

Bog je duh; tudi tvoja duša je duh. Bog je véčen, tudi tvoja duša bo vékomaj živéla. Bóg je neumerjoč; tudi tvoja duša ne bo umerla. Bog ima naj bolj popólnoma um; tudi tvoja duša ima um. Bog ima svóbodno ali prosto voljo, tudi tvoja duša jo ima.

Tvoja duša s svojim umam móre dóbro spoznavati, ljubiti in storiti. Le kadar kaj dobrega storiš, si Bogu prav podóben. Bódi tedaj vselej pobožen, dóber in nedólžen, kakor sta bila ondaj Adam in Eva: po tem bo tvoja duša božja podóba. Pa tudi rad délaj. Tudi délo je naša sréča in naš namen. Po délu se nam počitek in vsako veselje bolj priléga.

4. Bóg za vse skerbi.

Dóbri Bog je vse lepó ustvaril; pa tudi za vse stvari módro skerbi. On živi červa v prahu, ribo v vodi in ptičice pod nébam. Ni je pod sólncam stvarice take, naj bo še tako majhina, ki bi pri Bogu bila pozabljena. Nebeški Oče za vse skerbi?

Njegovo veliko skerb nam oznanuje preljubo rumeno solnčice, ki ob jutrih iz za gór vzhaja, mirno o večérih zahaja, nam vedno svéti in zemljo ogréva; svetla luna, ktera na večer prijazno iz za hribov priplava; brez števila zvézd, ki takó lepó na nébu igrajo. Še lepše nam jo kaže vsako zerno, ki se v zémljo verže, segnjije, klije in veliko žlahtnega sadú obrodi. Grozovitni blisk, ki skoz oblake šviga, strašni grom, ki nebó maje; pa tudi hladni véter, ki prijetno pihlja, nam oznanuje, de nebeški Oče za nas skerbi.

Gléj, moje déte! tudi ti imaš dobrega očeta, ki za te skerbi; dal ti je življenje, zdrave ude, dal skerbne starše, le pogosto misli: Kako dóber je pač Bog! Bódi tudi ti dóber drugim, ki s teboj živijo.

5. *Pervi greh.*

Bog je Adama pa Evo v raj postavil. Prav dobro se jima je godilo; vsega sta imela dovolj, le enega drevésa sad jima je bil Bog jésti prepovedal rekoč: če bota jédla, bota umerla.

Nékega dné je šla Eva celó blizo prepovédanega drevésa. Zaverženih angelov eden, ki je podobo kače oblékel, jo s prepovedanega drevésa popraša: „Zakaj ne jesta tega sadú!" Eva je rekla: „Bog nama je prepovedal: ako bi jedla, bi umerla."

Kača pa je djala: „Ne bota umerla ne; saj le bóta kakor Bog." Eva se da zapeljati in jé, in da Adamu, ki tudi jé. Takó sta grešila, pervi greh storila, in zgubila milost božjo. Sram je bilo Adama in Eve; skrila sta se kakor hudobni otroci.

6. *Kazen pervega greha.*

Kmalo na tó ju je Bog zaklical: „Adam! kje si? — Zakaj si jedel?" Adam se je na Evo izgovarjal: „Žena, ki si mi jo dal, mi je dala." Eva je rekla: „Kača me je zapeljala." — *Tako znajo slabi otroci le na druge zvračati.* Ali izgovori niso nič pomagali. Bog je užugal Adamu rekoč: „S potnim obrazam bóš jedel kruh; ternje ti bo zemlja rodila, v prah se boš preménil, iz ktérega

si bil vzét.“ — Evi je djal: „Ti boš z otróci veliko terpéla, in boš móžu v strahu.“ — Kači je rekel: „Po trebuhu se boš plazila, prah jédla, in prišel bo, ki ti bo glavo sterl,“ to je: ki ti bo oblast vzel, — in on bo odrešenik.

Glej, preljubi! Ničesa ni, de bi Bog ne védil. Kar koli délaš, Bog vidi. Kar koli govoriš. Bog sliši. Ni kraja, kjér te Bog ne vidi in ne sliši. Bog tudi vé, kar misliš in hočeš; on ti v serce vidi. Bog vse vé, on je vsevedoč.

Glej! Žalostna se je Adamu in Evi hitro po gréhu godila. Iz lépega raja iztirana sta težko délala. Velika nesreča je zadéla nju in nju otroke. *Kako veliko zlo je pač greh, ker ima tako hude nastópke!*

7. *Kajn in Abelj.*

Adam in Eva sta dobila dva sina. Staršemu je bilo ime Kajn, mlajšemu pa Abelj. Kajn je bil kmet. Abelj pa ovčar. Z delam sta si mógla kruh služiti.

Bog je dal Kajnu sréčo pri kmetii, Abeljnu pa pri čédi. Darovala sta Bogu. Kajn poljšine, Abelj pa jagnje — v znamnje pobožne hvaléžnosti. Abelj je imel pravo spoznanje in hvaležnost v svojem sercu. Kajn pa se je le dobrega hlinil. Zatóraj je Bog, ki v serce vidi, na Abeljnov dar z dopadanjem glédal, na Kajnovega pa ne.

Kajnu to težko dé, in odsehmal svojega poštenega brata ne more več z dobrim očésam poglédati. Ves zelen je bil v obraz, silno se je

jezil, jézo v sercu redil; od same nevošljivosti mu je obraz vpadal.

Enkrat se Abeljnu sosébno prijaznega déla. Pojdiva, mu reče, malo po pólju. Vesél gre ž njim nedolžni Abelj. In ko sta bila na pólju, zgrabi Kajn Abeljna, in ga ubije.

Pa kmalo se je sodnik oglasil. Bog reče Kajnu: „Kjé je tvoj brat Abelj?“ Kajn je odgovóril: „Kaj jaz vém? Sem li jaz varih svojega brata?“ Bog reče: „Kaj si storil? Kri tvojega brata vpije z zemlje do mene. In preklét si zdaj na zemlji, ktera je zinila in pila kri tvojega brata. Več ti ne bo rodila, kadar jo boš obdeloval. Na svetu ne boš imel dóma; v bégu boš in se klatil po svétu.“

Kajn zdaj vidi svojo veliko pregrého in je djal: „Oh, kaj sem storil! Kako zlo sem grešil! Moja pregreha je tako velika. de nikoli ne zasluži odpušenja!“ Pobégnil je, in po samotah se potikal. Po dnévu in po noči ni imel pokója. Vést ga je nóč in dan pekla in mučila. *Tako greh človeka ob pokoj in vse vesélo življenje pripravi.*

8. Jožef, pastirček.

Jakob je imel dvanajst sinov. Naj boljši med njimi je bil Jožef. Njegovi bratje so nekaj prav hudega na paši počénjali. Jožef pa, ves nedólžen mladeneč, se tega ni vdeléžil; groza ga je bilo; in ker je imel tanko vést, pové svojemu očetu, de bi se gréh ne delal. Za to ga imajo oče radi, in mu pisano suknjo omislijo. Njegovi bratje pa, ko so vidili, de ga imajo oče raji kakor vse svoje sinove.

so ga čertili, in mu niso mogli več lépe beséde dati.

Enkrat gredó Jožefovi bratje s svojimi čedami daleč od dóma. Oče so rekli Jožefu: „Pojdi in pogléj, ali je vse prav pri bratih in živini, in pridi mi povédat, kaj se godi.“ Pokorni Jožef vstane, in gre.

Ko so ga bratje od daleč uglédali, pravijo med seboj: „Gléjte, sanjač gre! Ubijmo ga, in recimo, de ga je zvér požerla.“ Kadar Jožef do bratov pride, mu berž suknjo z života potégnejo, in ga veržejo v suh vodnjak. — Zdaj pridejo tuji kupci. Bratje Jožefa iz vodnjaka potégnejo, in jim ga prodajo za dvajset srebernikov. Jožef britko joka, prósi, pa nič ne pomaga.

Kaj zdaj očétu poročé? — Kozla zakoljejo, Jožefovo suknjo v kri pomočijo, in vso kervavo očétu pošljejo, rekoč: „To suknjo le smo našli. Poglejte, ali je suknja vašega sina ali ne!“ Oče jo precej spoznajo, in na ves glas zavpijejo: „Mojega sina suknja je! Divja zvér je mojega Jožefa raztergala!“ Dolgo časa so oče svojega sina objokovali, in se niso dali potolažiti.

Otroci! vidite, v kake strašne pregréhe pripravlja ljudi jéza in zavid.

9. Heliteva hudobna sina.

Heli je imel dva sina, Opna in Pineza. Bila sta prav hudobna ino spridena. Ni jima bilo mar ne za Boga, ne za ljudi. Kradla sta v tempeljnu Gospódovem. Pa še druge hudobe sta

počénjala na skrivnem. Heli, njun Oče, ju je scer svaril zavoljo tega; pa ni jima mar za očétovo svarjenje, in huji strah jima dati je bil starčik vse premehek.

Ker se nista pobóljšala, je prišla božja kazen. Oba sta bila v vojski ubita: Heli, ko sliši to nesréčo, pade znak s stola, si ulómi tilnik, in umerje.

Otroci! gléjte, kako strašnó kaznuje Bog otrók nepokornost in staršev preveliko mehkoto! Bodite pokorni stáršem, učenikam in prednikam, zakaj nepokoršina je ostudnost v Gospodovih očéh.

10. David, pastirčik.

David, Izajev naj mlajši sin, je bil prav pohléven pastirčik. Na paši pri ovcah je védno na Boga mislil; premišljeval je lépe déla božje, nebó ino zemljo, sólnce, luno in zvézde, rožice in sadje, kako lepó je vse skupaj. K časti božji je vseskozi prepéval lepe pésmi, ki jih je sam zlagal, in je prepevaje na harpo igral.

Ker je znal tako lepó péti in igrati na harpo, ga je kralj Savel na svoj dvor poklical. Veselje je kralju délalo to pétje i brenkanje. Zato ga je rad imel Savel, še raji pa kraljev sin Jonata. Oba sta se ljubila kakor brata; enega serca in enih misel sta bila. Zaveto sta storila, da se bota ljubila vse svoje žive dni.

Ker je bil David tako pohléven, dober in nedólžin, ga je Bog za kralja izvolil. V Jeruzalemskem mestu je živel. Dober kralj je bil. Sercé je imel polno ljubezni do Boga, in si je tudi na

vso móč prizadéval svoje ljudstvo bogabojéče in sréčno storiti.

Vidite, otroci! Bog pozna tudi pastirčika še tako ubógega v hosti, ga ljubi in mu srečo da, če je nedólžen in pobožen.

II. Kakó se imajo pridni učenci obnašati.

1. *Vsako jutro, hitro ko vstaneš, se pokrižaj, in juterno molitvico moli.*
2. *Snažno se umij in opravi; neumit, neoblečen in pred molitvijo ne smeš jesti.*
3. *Za kruh, za kosilce ali za malo južino vselej poprôsi; sam jemati ne smeš.*
4. *Pred jedjó in po jèdi vselej móli, kakor tudi kadar slišiš k molitvi zvoniti.*
5. *Kar ti ukažejo, le hitro ubogaj; jezljati nikoli ali pa kujati se!*

6. Če kako škodo narediš, ne taji, ampak hitro za odpušenje prosi.
7. Gredé pozdravi vsakega, ki te sreča; pa tudi na pozdrav odgovori.
8. Če greš memo cerkve, memo križa ali podóbe spodóbno se prikloni in reci, kakor te v šoli učijo.
9. Pe večerji staršem roko poljubi, poklékni in odmoli, prej ko se uležeš.
10. Oblačilo položi na svoj kraj po čivaj spodobno, v jutro pa hitro vstani, ko se zbudiš.

III. Zaderžanje vpričo Boga

1. Naj imenitniša hiša je svéta veža božja; sam Bog v nji prebiva. Svéta groza naj te obide, kadar v cérkev stopiš. Poškropi se, prikloni se Jezusu v presvétem réšnjem Telésu do tal, poklékni na svoj kraj, in ga ponižno pozdravi.
2. Klobuki morajo pred cerkvénim pragam z glave, pa jih v cérkvi na oltar ne polagati, ali pa svetnikam na glavo. Če se v kakem stolu ne dajo obésiti, jih pod levo pázuho imej.
3. Vsak spol naj gre na svojo stran, ne moški med žénske, vsak na svoj odkazani kraj. Pri cerkvénih vratih ostajati, ali se celó zunaj cérkve prislanjati ni pošteno. Veliki očitni greš niki so svoje dni zunaj stali in še stojijo. Le blato si pred pragam otrébi.
4. Če imaš svoj stol, v njega poklekni; če pride pa imenitniši od tebe, odmakni se mu. Tudi starim in bolehnim se rad umikaj, če ravno ti potém stojiš. To zapoveduje keršanska ljubézen.

5. Med opravilam se stoji ali klečí, kakor je kjé navada. V rokah imaj molek ali molitvene bukvice. Kdor nima pri službi božji svétih reči v rokah, po navadi tudi v sercu pobožnosti nima.
6. Pri službi božji se ne sméjati, ne ozérati, ne šeptati; pa tudi na glas moliti ne, de ne bomo drugih v molitvi motili, ker nismo sami.
7. O pravem času je tréba v cérkev priti, berž ko odzvoni, in po končani celi službi naj se iz cérkve gre.
8. Na potu se pozdravlja: ***Hvaljen bodi Jezus Kristus!*** Moški naj se k temu odkrivajo, zénske z glavo priklanjajo, ter odgovorjajo: ***Amen na vékomaj.***
9. Kadar k molitvi zvoni, se hitro vsak pokrižaj, in moli brez vsega odlóga, naj bo na potu, ali doma, na délu, ali pri mizi. Kar se odlaga, se rado zanemari. — Bogu služiti nas nikoli ne bodi sram!

IV. Kako se za zdravje skerbi.

1. *Umij se snažno zjutraj, usta posebno tudi zvečer, tode ne umivaj se, kadar se potiš.*
2. *Ne pij, kadar ti je vroče, dokler se ne ohladiš; pa pij le po malem.*
3. *Ne jej prevročiga, ne prenaglo, ne preveč; tudi ne sadja, ki ni zrélo; ne zoblji jagod, ki jih ne poznaš.*
4. *Ne pij žganja, tudi vina le malo; na mastne jedila vode prehitro ne pij.*
5. *Zjutraj in zvečer se ne prehladi; po noči se ne razodeni, ako zunaj ležiš.*
6. *Po zimi ne hodi hitro iz mraza za peč.*

7. *Ne griži terdih reči, z železam si zob ne trébi, in ne liži sladkih réči; od tega zobje bolijo.*

8. *Na solncu ne beri in ne šivaj, pa tudi pri mescu ne, ali pa v mraku, de te oči ne zapusté.*

9. *Ne igraj si z nožem ne z vilicami, ne skači čez grabne, ne plezaj po drevju, tudi se brez varha ne kopaj.*

10. *Kadar ti slabo prihaja, hitro materi ali pa očetu povej, naj ti pomagajo.*

V. Skerb za poštenje.

1. Hodi po svojem stanu snažno obléčen, ne razkodran, ne raztergan, ne blaten.
2. Sedé glave z roko ne podpiraj, ne stavi komolca na mizo; pa tudi rók ne

pod mizo, ampak lepo kraj mize jih derži. Nóg križem ne devaj.

3. Rók ne v hlače, ne pod predpert; temuč na persi, ali na noge, ali pa po strani.

4. Govori počasno in razumno, pa s polnimi ustmi ne; tudi z roko ust ne zakrivaj. Se preširoko smejati ni lepó, pa tudi mižurkati ne.

5. Hodi ravno, ne kimaj z glavo, ne krili z rokami.

6. Ne kebraj se, ne čohaj, pa tudi nohtov ne grizi, ne trebi si nosú za kratek čas.

7. Ne daj se šegetati; nesramno ne nori.

8. Drugim se ne posmehuj, ne kregaj se; prijazno se nosi do vsih, kar je prav.

9. Kamor prideš, pozdravi; pa tudi vzemi slovo, kadar greš. Po hiši se ne ogleduj; pa tudi vse pri miru pusti.

10. Vikaj imenitniše, kakor si ti, ino gredé jim na levici hodi. Tikaj jih, ki so tebi enaki; priimkov pa nikomur ne dajaj.

Male pisne in natisne nemške pismenke.

Glasnice.

a, ä, e, i, o, ö, u, ü, (y).

a, ä, e, i, o, ö, u, ü, (y).

a, ê, e, i, o, —, u, —, (i).

Tihnice.

b, c, d, f, g, h, ch, j, k, l, m,

b, c, d, f, g, h, ch, j, k, l, m,

b, c, d, f, g, h, —, j, k, l, m,

n, p, q, r, ſ, s, ß, ſch, t, v,

n, p, q, r, ſ, s, ß, ſch, t, v,

n, p,(kv),r, s,(z), s, s, š, t, f,

(ph), w, x, z.

(ph), w, x, z.

(f), v, (ks), c.

Velike pisne in natisne nemške pismenke.

G l a s n i c e.

A, Ä, E, I, O, Ö, U, Ü, (Y).

𝔄, 𝔄̈, 𝔈, 𝔍, 𝔒, 𝔒̈, 𝔘, 𝔘̈, (𝔜),

A, Ê, E, I, O, —, U, —, (I),

T i h n i ç e.

B, C, D, F, G, H, Ch, J,

𝔅, ℭ, 𝔇, 𝔉, 𝔊, ℌ, ℭ𝔥, 𝔍,

B, C. D, F, G, H, —, J,

K, L, M, N, P, Q, R, S,

𝔎, 𝔏, 𝔐, 𝔑, 𝔓, 𝔔, ℜ, 𝔖,

K, L, M, N, P, (Kv), R, S, (Z),

Sch, T, V, (Pf), W, X, Z.

𝔖𝔠𝔥, 𝔗, 𝔙, (𝔓𝔥), 𝔚, 𝔛, ℨ.

S, T, F, (F), V, (Ks), C.

VI. Od ptic

Ptice so nam velike dobrotnice.

Bog je ptice ustvaril, de mu pod nebam slavo pôjejo, pa tudi nam k veselju, in v korist hočemo jih nekoliko poznavati:

1. *Kós* (Amsel)

Kós ima černo pérje pa rudečkast kljun, po germovju žvižga, in rad v vinograd nad grozdje hodi, pa tudi brinje zóblje. V ptičniku se lepih vižic nauči, ki jih do smerti pôje, pa težkó učaka osem let.

2. *Lisec* (Stieglitz.)

Lisec ali osatica, lep pisan ptiček, ima rudeče lise na glavici in pod vratam, po perutah pa rumene. Gnjézdice ima verh drévja, pa ne visoko. Po letu červe in mešičevje obira pa tudi zernje zoblje; se v ptičniku tudi péti nauči. Na zimo v tople kraje leti, in je letâvec prav vesél.

3. *Šinkovec* (Fink).

Sinkovec, prav vesél ptiček, ima pepelnato, pa tudi rumeno, rudéče, zelénkasto, černo pérje, prebiva v germih in vertih, se z drobnim zernjem redi, po zimi pri nas ostane, ter si za cestami živeža iše. Včasi zlo škodo déla, posebno po vertih.

4. *Sinica* (Meise).

Sinica, domača ptičica, ki ima pepelnato, sivkasto suknjico, je mnogetere postave; velika čopasta, gojzdna in terstna sinica. Mlade ima po votlem drevju, in rada červe po drevju obira; za tega voljo ne smemo sinic pokončavati, in jih moramo po sadonosnikih radi imeti. Nektere so tako hudobne, de najhinim otrokam, ki varha nimajo, in se braniti ne morejo, oči izklujejo; tudi svoje slabejše tovaršice ubijejo, ter jim izpikajo možgane

5. *Škerjanec* (Lerche).

Škerjanec živi večjidel po njivah, in se redi od mergolincov in gesénc, od mnogoverstnih sémen, zelene sterni in od strokov dvijiga česna. Ta prijetna pévka je tudi koristna ptica; naj tedaj živi, in človeka s svojim pétjem razveseljuje.

6. *Škorec* (Staar).

Skorec živi po planjavah in nizkih gričih, tudi pašnike obiskuje, se redi od bramorjev, kobilic, gosénc in drugih mergolincov, in le malokrat se kakega sémena pritakne. To ptico moramo med naj večje dobrotnice šteti, zato ker brez števila veliko merčesov in červov pokonča.

7. *Ruméni sternad* (Goldammer).

Sternad živi v malih gojzdih, v germovju in po vertih, in se redi od žitnih sémen, od

lanénega, makovega, konopljénega, in od sémen drugih zeliš, kakor tudi od mnogih merčesov in červov. On nam škodo, ki jo na sémenu napravi, s tem poverne, de prav veliko škodljivih merčesov potrébi.

8. *Vrabec* (Spatz).

Vrabec se derži mést, vasi, vertov in polja, živi od mergolincov, posebno od gosénc, kebrov, od žita, vertnih semen, sadja i t. d. Če ravno veliko merčesa prežene, vender po vertih in po poljih veliko škodo dela sitni ptič.

9. *Konopljišica* (Zeisig).

Konopljišica, cizek, je majhina, rumeno-zelenkasta ptičica, ktero tudi v ptičnik zapirajo, de si ravno prelepo ne poje. Živi po letu v jelovju, in od ondot se v jeséni v druge kraje poda. V jeséni nas po navadi rada obiše. Škode veliko več, kot prida napravi.

10. *Brinovka* (Kranabeter).

Brinovka, ki jo tudi po nekterih krajih brinov drózeg ali smolnico imenujejo, prileti pozno v jesén v naše kraje, in čez zimo pri nas ostane, se redi od kebrov, gosénc, červov, bezgozih in brinovih jagod. Je posebno žlahtna ptica za na mizo; za to se je veliko polovi in poprodá.

11. *Slavič* (Nachtigall).

Slavič, ki se tudi slaviček imenuje, nima lépega pérja, pa zato toliko lepše poje. Malo večji kot vrabec, rujavkast ptiček, se živi od mravljinskih jajčic, muhe in červičke pobira, in po germovju skače, kjer je kaj topléje. Bojéča ptičica po dnevu molči; po noči pa in za rana zjutraj prepeva, de po hribih in dolinah zvoni, kakor bi orglal.

12. *Orel ali postojna* (Adler).

Naj imenitniša divja ptica je orel, ki po visokih pečinah in košatih planinah prebiva, in se le od živali živi. Postojno imenujemo kraljico vsih ptic.

Orel vsako léto po dvoje mladih izvalí, in mahom, ko se zgodnjajo, jih iz gnjezda nažene, de se letati učé, in si sami živeža išejo. Orlovo življenje je lov in rop. Ima silno bister pogled, in visoko izpod neba svoj rop zagleda; neusmiljeno oster kljun in čverste kremplje, de kar zgrabi, mu ne uide več. Pobira zajce, jagnjeta, celó kozé in véčje ptice; z majnšo perutino se ne pečá, ter jo drugim roparskim pticam prepusti. Vrane in krokarje s smertjo kaznuje, ako mu preveč vrešijo. Orel večjidel sto let starosti učaka; kadar se že postara, in ne more več veliko živali uloviti, kače in kušarje pobira, ter se od njih živí.

Kaj pa Bog pravi od ptičjiga lova?

Bog pravi po Mojzesu: „Če si na potu in najdeš na drevju ali pa na tleh ptičje gnjézdo, v kterem starka na jajcih ali pa na mládih sedi, ne jemlji jajc, ne mladičev s starko vred, temuč pusti jo zletéti, — de ti bo dobro, in boš dolgo živel.“ „Poglejte ptičice pod nebam“, uči Kristus, „ki ne sejejo in ne žanjejo, in ne spravljajo v žitnice, in vaš Oče nebeski jih živi.“

VII. Od rib.

Módri in dobrotljivi Bog, ki je zrak z vesélimi ptički oživil, je tudi morjé in vode z ribami napolnil.

Ribe so ljudém v hrano, od njih se jih tisoč in tisoč živi. Vsako léto se brez števila rib polovi, in njih zaléga se ne pomanjša. Slanice*) lovi samo v Holandii čez sto tavžent ljudi. Vé se vsako léto, kdaj de pimergolijo, in se skerbi, jih veliko poloviti.

Koliko koristi dá le morski som, grozna morska riba, ki je 30 do 40 čevljev dolg. On da 80 do 90 čebrov ribje masti, s ktero usnjárji usnje zdelujejo. Gibčne bilke (ribje kite), kterih ima vsak morski som nekoliko stotin, so v mnogotero rabo ljudém, in se v štacunah po imenu ribja kost**) prodajajo.

---

*) arinke **) ali fišpan.

VIII. Od laznin.

Živalice, ki sem ter tje gomzijo, ali okoli nas po zraku igrajo, in ki nas sam Bog opominja, njih življenje premišljevati, so:

1. Mravlje.

Mravlje so združene kakor prebivavci kraljestva, in imajo svoje postave in natančin réd. Kùp, kterega si za prebivališe skladajo, je podoben mestu, po kterem je mnogo cést razpeljanih od shrambe do shrambe. V njem so troji prebivavci; ki jajca nosijo, ki jih léžejo, in delavke. Silno delavne in pridne so, de si živeža za zimo naberejo. Nobeni ni pripušeno brez déla pohajati. Ene se pošljejo v oglède, in berž ko kak večji plen najdejo, oznanijo to vsi družini, ki se združena hitro tje podá, in se najdenega zaklada polóti.

Ko so mravlje célo poletje v vednem delu preživéle, se po zimi v svoje prebivališe poskrijejo, in sad svojega truda uživajo. Mravlje so lepa podoba delavnosti, in že Salomon je rekel: „Pojdi k mravlji, o lenuh! in delati se uči."

2. *Čebele.*

Posebno imenitno je čebélsko življenje. Vse čebéle enega panja vlada ena sama matica. Ona je kraljica in mati vsih drugih. Zato jo pa tudi célo kerdelo v veliki časti ima.

Večji del čebél so delavke. One izdelujejo satovje, ki je po toliko čudni priméri izdelano

Iz cvétja si ga nabirajo Kar ene naberejo, druge zdélajo. Vsaka ima svoj opravek. Ktera ne dela, jo izveržejo ali pa umoré. Čebéle svoj panj lepo čédijo. Kadar je kak panj prepoln, izletí roj s svojo matico, in si drugej stanovanje napravi. V panju, ki da 2 do 4 funte medú, je 30.000 do 70.000 čebél. Ta majhina živalica nas uči réda in snage, pridnosti in delavnosti, varčnosti in skerbi za dni potrébe in pomankanja.

3. *Svilopréjke.*

Kakor nam čebele naj sladkejšo jéd dajejo, tako skerbé človeku svilopréjke za naj žlahtnejšo obléko. Svilo *), v ktero se dolgo dolgo časa nihče ni oblačil kakor kralji, svilo, ki se drago prodaja, nam podeljuje boren červiček, ki se očesu ne vidi več vréden, ko de se poteptá.

Svilopréjka naredi iz nekaj svoje hrane žlézast in gost sók, ter ga shrani v dolgi vréči ki je sred njenega životka skrita. V gobčeku ima kožico z luknjicami. Skoz dve teh luknjic izpusti dve kaplji soka, s kterim ji je vréča napolnjena. Te dve kaplji sta po tem kot dve kodelji iz kterih svojo nit prede. Nit ene sama sviloprejke je blizo 2000 čevljev dolga.

Tako je červič, kterega se nam le pogledati nedostojno zdi, blagoslov celih dežél, vir bogastva, ki milijone ljudi živí!

---

*) zido.

IX. Od kač.

1. *Zakaj se kače toliko bojimo?* Kača je bila že v posvetnem raju prekléta, ker je bil hudi duh kačino podobo na-se vzél, naše perve starše in ž njimi tudi nas nesrečne storil.

2. *Kaj nam škodujejo kače.* Nektere kače imajo v svoji gornji čeljusti smerten strup v majhinih mehúrcih. Kadar piknejo in rano naredijo, izpustijo strup skoz votle zóbce, de se v človeško kri razlije, od kterega človek zbolì in umerje, če se mu hitro ne pomaga.

3. *So vse kače strúpene?* V naših krajih je naj strupenéjši gad. Gad, majhina kača, ima rujavkasto kožo, po herbtu černo rižo, in se zato pisana kača imenuje. Gad se v pečovju in v germovju na solncu gréje, Ni varno otrokam se za germovjem blizo pečovja igrati; ako na gada stopiš, pičil te bo.

4. *Ni obenega zdravila zoper kačji strup?* Primorci imajo neko žlahtno cvetlico, ktero astromontano imenujejo *), iz ktere sok izkuhajo, lék naredijo, in ga človeku, kì ga je gad piknil za povžitje in za mazanje rane dajo. Tako zdravilo naj bi pri vsaki hiši imeli po krajih, kodar gadje lazijo. Potreba je hitro pomagati, de se strup ne zaide.

5. Naj strupenejša kača je po Afriki in Azii ropotača (Klapperschlange) ki je po dva ali tri komolce dolga, in debéla kot roka. in z répam, ki je rakovemu podoben, nekako klo-

*) Pri nas ji pravijo „kačja smert."

póče, de se je človek lahko od daleč ogne. Ako ta kača kako ptico ali miš ali véverico ugléda, jo s svojimi bistrimi očmi toliko prebode, de ne more dalje uiti, in ji v gobec naleti.

6. Po neznanih pušavah so kače čudno velike, ki se jim pravi velikanske, po 10 do 50 čevljev dolge, in kakor móž debéle. Taka célo serno požre, in vola zmečka, ako se ga okléne; strupéna pa ni.

7. Naše domače kače, beloušnice, naj bodo še tako dolge, niso strupéne, povžijajo veliko merčésa, in so nam koristne. Toplejši ko je kraj, več je kač, in hujše so. Pri nas po zimi kače odrevenijo, kakor bi mertve bile, in v spomladi švoj méh sléčejo, ter novo kožo dobijo.

X. Od dojnih žival.

1. Lev.

Naj močnejša zverina je lev. Dolg je blizo devet, visok pa okoli štiri čevlje. On je večji kot ona. Njegovo truplo je krepkó in gibčno, kakor de bi bilo iz samih kit spleteno. Lahko se vzdigne, in skoči po petnajst čevljev daléč. Glavo ima grozovitno butasto, kakor mačka dolge berke, oči velike in ognjéne, ker vidi tudi po noči, košato glavo in persi, grive velike, ki jih tako razšopiri in otrésa, de ga je groza gledati. Gobec ima silno širok, pod nosam kakor prerézan, jezik oster kot ščet, de ž njim lahko kožo do kervi odere. Zobé ima tako močne, de

ž njimi vse kosti zdrobi i zmélje. Rep je do tri komolce dolg in takó močan, de ž njim človeka ubije. Lev zarujove, kakor bi iz zemlje zagermelo. Po uri daleč se sliši njegov votli glas, ino vsa zverina, ki ga čuje, plaha stermi, nektera beži, druga ječi in od groze ne more uiti. Kralj zverine mu pravijo, ker ga nobena ne premaga. Počasi in ošabno hodi. Ko ugleda svoj rop, skoči na-nj, kakor bi ustrelil, ga s tacami zgrabi in razterga. Vsak dan mora vsaj po petnajst funtov mesa imeti. Le 25 ali 30 let starosti učaka. Kač in pa ognja se naj bolj boji. Lev je v velikih pušavah v Afriki in Azii doma.

2. *Vol.*

Več vreden, kot kraljevi lev, je kmetu domači vol, ki nam ljubi kruhek prideluje, daje lój za lojéne sveče, kožo za podplate, rogé za žlice in glavnike, dlako za sedla, stole in komate, mesó za jed, kosti pa za gumbe in veliko drugíh reči. Ne moremo vola zadosti čislati. Voli vozijo po šest, po deset let; po tem jih obredijo in mesarju prodajo.

3. *Krava.*

Kakor je vol za oralo potrében, tako potrébna je krava za mléko, ki je toliko dobro in zdravo, posebno mladim ljudém, naj si bo sladko ali kislo, surôvo ali kuhano. Iz mleka se dela surôvo maslo ali puter, ki ga na kruh radi mažemo; preveč maslénega kruha pa jésti za želodec ni zdravo. Puter se vmeta

iz smetene surôve ali kuhane, ki jo otroci radi ližejo, kar ni prav, in dostikrat duši in truplu škodljivo. Vmétki so za otroke posebno zdravi. Iz putra se dela žlahtno maslo, dobro za zabelo, pa tudi za mnogotero zdravilo. Tudi sira veliko iz mleka naredijo, naj že bo laški mastni sir v velikih hlebih, ali pa domači borov sir v majhinih képah. Dojna krava je prava mati za réjo otrok. Pa krava, pravijo, pri gobcu molze; kdor hoče dobro molsti, ji mora dobro polagati, posebno kadar ima tele. Krave po deset, tudi po dvajset let molzejo, potem se opitajo in zakoljejo.

4. Ovca.

Med domačo živino je ovca skoraj naj koristniša. Kadar sta zrak in piča njeni natori primerjena, stroške z volno, mlekam, kožuhovino, mésam in lójem obilno poverne; zato so se od nekdaj, celo že v pervih časih z ovčjo réjo pečali. Dom ovčji je v Afriki; od ondot so ovco Španjoli in Angličani prignali, kjer je še zdaj naj žlahtnišega plemena. V Arabii so odrašene ovce velike kot srednje teléta. Ovca tam daje na léto po štiri, koštrun po ósem oven celó po deset funtov volne, in pri dobri reji trideset funtov loja.

5. Konj.

Lepega konja je veselje gledati, pa je tudi koristna žival, ki nam veliko mnogoverstnega dobička in pripročnosti pripavi. Konj se da

rad obsedlati ali vpréči, de nas spravi iz enega kraja v druzega, kamor želimo. Prav zlo si prizadéva, svojemu gospodarju po volji storiti. Naj manjše znamnjice je zadosti, de gre na désno ali na lévo, hitro ali počasi. Ne naveliča se vléči ali nositi. Arabski konji so naj lépši, pa tudi velja po tisoč kron en sam; Anglijanski naj hitrejši, predirjajo pol ure pota v minuti. Vogerski in Sedmograški se za terdne in iskréne, Českì in Štajerski za velike in močne štejejo. Konj je poterpežljiva stvar, in z lépo besédo vse pri njem opraviš; ne pretépaj ga tedaj. Na suhem, snažnem kraju ga imej, in snažno ga derži; dobro ga kermi; ne preženi ga, pusti mu potrebnega počitka; vse ti bo stóril, in veliko let ti bo služil.

XI. Milosercnost do žival.

Žival je človeku v službo in pokoršino sam Stvarnik dal, zato de mu opravila polajšuje, in ga z obleko in hrano preskerbuje. Hvaležni moramo biti tedaj Bogu za toliko žlahtno žival, pa lepó jo moramo imeti in oskerbovati, ne pa terpinčiti. Živinica je božja stvar, je božji dar.

Bog je res člověka postavil gospóda neumni živali, pa le, de naj po njegovi umni volji, po pameti in vésti čež njo gospodari. Umoriti smemo žival, de si jo v živež obernemo, zakaj sam Bog nam to dopuša, ker pravi: „Vse, kar se giblje in živi, naj vam bo v hrano,“ nikdar je pa ne smemo nepotrebno terpinčiti. Če že kako žival v smert pelješ ali

neseš, ji vsaj na poti, kolikor se še da, usmiljenje skaži.

Kakor so pogósto žénske nespametne, ki ne morejo pišéta, kokóši ali praséta zaklati od samega usmiljenja, tako so še več krat mesarji neusmiljeni, ki cele vozove telét terdo zvezanih nadevajo, de jim glave z voza visijo; pa tudi hudobni otroci, ki metulje, muhe, kébre, kobilice, i t. d. lové in jim perutnice ali nožice potergajo in populijo, ki so jim potrebne, de morejo letati in vi živeža iskati. Hudobni dečki, ki pticam po tolovajsko gnjezda razdirajo, jajčica pokončajo, starki mladiče, ali pa mladičem starko vzamejo, de morajo revčiki od lakote poginiti, ali so taki usmiljenega serca?

Kakega serca je pa néki un, ki šinkovce z razbéljenim železam slepi? — Nobeni, tudi najmanjši živalici nikar neprotebnega terpljenja naklanjati; če že nadležno muho udariš, pobij jo do mertvega; nikar je nabadati ali ji habic pipati, in če že kobilici na senožeti nogé odséčes, ali žabi zadnji del odrežeš, in prednji del na pol živ proč veržeš, umori jo, de ne bo tri dni in noči štrašnih bolečin terpela; usmili se je, saj je tudi božja stvarica. Komur se živinica ne smili, ne bo imel usmiljenega serca tudi do ljudi. Kdor pa usmiljenje skaže, tudi usmiljenje najde.

Povračilo.

Bil je svoje dni hudobnega in terdega serca deček po imenu Tone. Dražil je nedolžno žival, kakor: ptičke, mačke, pse i t. d. Ko enkrat

vjéti sinici nožice posmehovaje razlama, se naključi, de ravno gospod fajmošter k njemu pristopijo. Duhovnik se čudijo neusmiljenemu fantiču. Živo mu očitajo pregrésno počenjanje, in mu na serce govoré, kako more tako neusmiljen do nedolžne zivali biti, ktere ni Bóg ustvaril za to, de bi jo neusmiljeni in hudobni dečki terpinčili ali mučili, temuč, de bi živali tudi veselje v svojem življenju vživale, nam pa bile v prid.

Ker so pa dobrohoteči gospod vidili, de se njih beseda celo nič fantovega serca ne prime, mu še rekó: „Védi, neusmiljeni fantin, da bi tebe gotovo enkrat božja pravična kazen za tvojo neusmiljenost zadéla, — prej ali slej; tedaj se boš spomnil mojih beséd, in boš morebiti take muke ali martre mogel terpeti, kakoršne si zdaj ubogi ptičici napravil.“ — Prederzni fantin se le posmehuje besedam dobrega moža, gre svojo pot, in je še — neusmilnejši do žival in ljudi ko prej.

V svojem dvajsetem letu udari enkrat svojega tovarša s kladvam tako silno po glavi, de se omótin na zemljo zverne. V mislih, de ga je res do mertvega pobil, je zbéžal in vojšak ali soldat postal. Kmalo na to vojska vstane, in tudi on mora v boj. Že v pervi bitvi mu je debela krogla pervemu obé nogi zdrobila. Vpil je zdaj dolgo na vso moč od prevelike bolečine. Nesrečnemu Antonu potem zdravniki noge odžagajo v takih bolečinah, ki se popisati nedajo. Zdaj so mu vse neusmiljenosti, ki jih je v svojem življenju storil, živo

pred oči stopile. Spomnil se je zdaj beséd duhovnega očeta in vseh tistih, ki so ga tolikokrat opominjali, de naj svojemu grešnemu počénjanju konec stori.

„O, kaj sem storil!“ vpije on v bolečem občutu kesanja, „božje stvari sem hromil, mučil, moril, ki mi niso nikdar žalega storile. O koliko živalicam sem razlomil ali poterl s hudobnim veseljem nožice, in se radoval viditi jih stegovati se in pojemati; in glej, zdaj so tudi moje noge drobne! Bog je pravičin! on po pravici kaznuje!“

O kako je on zdaj ves drugačin postal! Če so ga otroci obsuli, jim je pripovedoval svojo zgodbo, jim pravil, kako hudoben fantin je bil, in jih opominjal, naj bodo usmiljeni do žival. One so, jim reče, ravno tako stvari božje kot mi, čutijo ravno tako, ko mi, in ljubijo življenje, ktero jim je Bog dal, ravno tako, kakor mi ljudje. Otroci so ga ganjenega serca poslúšali, ter jokaje terdne sklepe delali, de no bodo nikdar neusmiljeni do kake božje stvari.

XII. Od rastlin.

Tiste stvari, ktere se po svoji volji premikajo, imenujemo živali; tistim pa, ki rastejo, in se ne morejo same po volji premikati, pravimo rastline. Učeni štejejo že čez 100.000 rastlinskih plemén. Hočemo jih nekoliko spoznavati in njih prid bolj premišljevati.

1. Drevje in gèrmovje.

Drevésa se delijo na hostne in vertne drevésa. Naj koristniše hostne ali gojzdne drevesa so pri

nas: hrast, bukev, bréza, jelka, smréka, jélša, lipa, topol, javor, borovec, mecesen, brinje, berst, verba, jesen. Cedra razte le v gorkejših deželah.

Med vertnimi ali sadnimi drevesi, ktere nam dobro sadje dajejo, so posebno: jablane, hruške, slive ali čéšplje, čéšnje, breskve, marelice, kostanj, oréhi, murve in še drugo sadno drévje.

Posebno koristen je čajev, poprov in volnéni germ.

Čájev germ je v Kini in v Žapanu, v jutrovski Azii doma. Njegovo listje (po iménu čaj ali téj) je podolgovato, iglato in kot žaga zobato. Mesca sušca, malega in velikega travna ga obirajo in na železnih plošah sušé. Imajo ga za prijeten in dober tej, ki ga Holandski ali Rusovski téj imenovanega kupujemo.

Propov germ raste obilno v jutrovski Indii, na kviško gre kot hmelj. Na njem raste klasje, ki je z okroglimi jagodicami navdano, ktere na solncu posušijo, in k nam, černi poper imenovane, prinašajo.

Volnéni germ raste v gorkih deželah okoli štiri čevlje visoko, obrodi tak sad, kakor laški oréhi, kteri se, kadar dozorí, razpoči, in bélo volno izsuje, ki'jo imenujemo drevesno volno ali pavolo.

Več od zlata in srebra nam drévje dobrega daje: ptíčkam živež in streho, živini prilast in postelj, človeku veliko veselja in koristi. Gotovo tedaj zasluži, de si prizadevamo saditi, zboljšati in množiti ga, ker nam naš trud s svojim sadjem in lesam obilno plačuje. Naši prédniki

so nam veliko drevés nasadili, in lepe verte naredili, ki nam veselje delajo. Tudi mi smo tedaj dolžni svojim mlajšim drevésa saditi, de bodo tudi oni kedaj pod njih sénco počivali, in njih sadje uživali.

2. *Zéliša.*

Brez števila veliko zéliš je modri in dobrotljivi Bog ustvaril, ki so ljudém in živalim zlo koristne. Za živinsko klajo je mnogotera trava, med ktero je dételja posebno imenitna, ktera več let terpi in če se pokosí, spet nove stebla požene.

Med kuhinjskim zelišem so posebno: korenje, répa, pésa kolrava, retkev, peteršil, krompir, luk ali čebula, česen, špargel, glavno ali bélo zélje, spinača, solata i t. d.

Posebno imeniten je krompir, ki je za vsakega dobra jed in revnim namesto kruha. *Franc Drake* je v letu 1586 pervi krompir iz séverne Amerike v Evropo prinesel; v letu 1623 je prišel v Irlandijo, od tod v Anglijo, in tako dalje na Nemško in v našo domovino.

Od majerona, žajbeljna, bazilike, melise, méte i t. d. je le pérje za rabo. Od janeža, popra, kimeljna in gorčice ali ženfa je pa le séme za rabo. Kamilice rastejo po njivah in poljih; po vertih se rimske kamilice sadijo: so vekše, pa manj dišijo. Oboje so za téj in se tudi v navezila dévajo.

Tudi je tréba strupéne zeli bolj poznati, de se jih človek vé varovati. Take so: zobnik, pasje jagode, lajnež ali trobelika, mišje zélice ali smerdljivec, pasji peteršil, podlesk ali ušivec i t. d.

Bog je ustvaril take zéli, de strup na se vlečejo in v bolečinah pomagajo; človeku je dal pa um in pamet, de jih lahko spozna in de vé ž njimi prav ravnati.

3. Od rud.

Rude so v hribih, iz kterih se z velikim trudam izkopavajo. Nahajajo jih ali čiste, ali z drugimi stvarmi zmēšane.

Naj bolj znane rude so: zlató, srebró, kotlovina ali kufer, želézo, cin, svinec, (živo srebro), cink.

Želézo je naj koristniša ruda med vsémi. Brez števila veliko reči iz njega delajo. Malokdaj se najde čisto, navadno v rudi. Naj boljše železo prihaja iz Štajerskega, iz Koroškega in iz Švédskega. Tanko tolčcnemu železu se pravi pleh. Jeklo je čisto in zlo uterjeno železo. Med železne rude se šteje tudi magnet, ki želézo na-se vleče, in kteri se, če prosto visi, vselej z enim koncam na en kraj svetá, proti polnočni strani, oberne.

4. Od prida rud.

Prid, ki nam ga rude dajejo, je velik. Brez apna, kamenja in želéza bi ne mogli velikih prebivališ zidati. Koliko pripravnega oródja bi ne imeli, ko bi rud ne bilo. Brez soli ne bi jedi bile tako dobre in močne. Nektere zdravila se iz rud naréjajo. Koliko sto in stotero ljudi se živi z obdelovanjem rud in drugega rudstva. Iz zlata in srebra se denarji delajo, s kterimi se kupčija, ki bi sicer le na menjo šla, neizrečeno zlajša.

Kako prečudno je bogastvo natóre razdeljeno! V gorah, v breznih gór in skal nam je natóre bogatstvo skrito, de iskaje in dobivaje ga, svoje moči skušamo, de ga najdemo, ljudém v prid obdelujemo in obračamo. Bog je vse v natóri tako naredil, da nam nič brez truda ne da in nam pravi: „Délaj, o človek! vse na zemlji, pod zemljo, v vodi v zraku, v gorah in dolinah je tebi službo, vse je v tvoj prid stvarjeno.“

XIII. Lépe povesti in basni.

1. *Nevarna roža.*

Ančika pride lepo spomladno jutro na trato zravno vasi za venec rožic nabirat.

Za nekim germam ugléda veliko naj lepših vijolic. Zlo so jo razveselile, in nagloma jih začne tergati.

Zdaj pa sosed zakriči: „Beži, déte, od tega germa, tam strupene kače prebivajo.“

Ančika se je prestrašila, in malo

poneha. Ali želje po zalih rožicah so jo presilno mikale. „Uno vijolico le, ki tak môdro iz trave gleda," je djala, „moram imeti."

Ravno hoče utergati jo, kar se gad iz germa zaleti, se Ančiki za roko ovije, in jo ugrizne za smèrt. Čez malo ur je blaga deklica mertva ležala.

Nauk.

Kroti, človék, poželenje,
Da ne zadješ v pogubljenje.

2. *Ptičice pévke.*

Néko lépo prijazno vas je vse polno sadonosnega drévja obdajalo. Silno lepo je spomladi cvetélo in dišalo. Na véjah in po germih okrog je veliko mnogoterih živahnih ptičic prebivalo in gnjezdilo, na jesén so se pa véje vse polne jabelk, hrušek in sliv obéšale. Hudobni fantini začnejo zdaj

pticam gnjézda jemati. Ptice tedaj ta kraj zapušajo, in drugam odleté. Ni bilo več lepe spomladne jutra zvergolečih ptičic slišati, in vse po vertih jė žalostno molčalo. Škodljive gosénice, ki so jih popred ptice pobirale, so se zaredile, so pérje in cvétje pojédle. Vse golo drévje je stalo kakor po zimi, in malovredni fantini, kteri so drugikrat sadja dovolj imeli, niso ne enega jabelka poduhati dobili.

Nauk.

Božji dar je vsaka stvar,
Kdor jo strati, sebe vdar'.

3. Skerbi za dušno lepoto!

Lovre in Nežica njegova sestra, vidita materno zerkalo na oknu in se gresta vanj gledat.

Lovre jo bil prav lep fantič, in se je svoji podobi z dopadanjem smejal. Nežica je bila od osepnic pikasta, in zajóka, ker svoje raztergano lice v zerkalu ugleda.

Mati, ki ravno pridejo, jima rekó: „Ti Lovre, nič se preveč ne hvali z minljivo lepoto, in varuj se de svojega gladkega lica s hudimi strastmi prezgodaj ne spačiš. Ti, Néžika, pa veséla bodi, de je še bojlša lepota od telesne, lepota dušna, in za tisto toliko več skerbi.

Nauk.

Lépo lice hitro zgine,
Lépa duša pa ne mine.

4. Naglost ni pridna.

Po létu néki dan se Blaže na polje podá. Vroče je bilo, lice mu gori, in silo ga začne žéjati. V lepi sénci pod hrastam najde hladán studenec iz pod pečine zvirati. Voda je bila čista, ko ribje oko, in pa merzla, ko léd.

Naglo se je Blaže napije; ali slabo mu začne prihajati, toliko de ne omedli.

Slab domu priléze, in prav nevarno zboli. „Joj,“ je zdihoval bolen na postelji,

„kdo bi mislil, de je v tém studencu tako hud strup!“

Blažetov oče pa pravijo: „Čisti studenec kar ni kriv tvoje bolezni, ampak tvoja naglost in nezmérnost.“

Nauk.

Naj nedolžniše veselje
Nam skalijo hudo želje.

5. Strupéne gobe.

Mati so poslali malo Katarinko v gojzd gób brat, klere se oče posebno radi jedli. „Mama!“ kliče deklica, kadar nazaj pride, „danes sem pač prav lepih nabrala! Le poglejte,“ je djala, in je canjico odkrila, „kako so lepó rudeče, in belopikaste, kakor bi jih bil kdo z mlekam pokropil. Našla sem tudi unih rujavih, nečednih, klerih ste bili vi unkrat prinesli, pa nisem marala za nje, in jih pustila.“

„O, ti abotno, neumno déte!" so rekli mati, in strah jih je obšel; „te gobe, de si so ravno lepé belorudeče, so same strupene mušnice, in kdor bi jih jedel, bi umerl. Une rujave pa, ki si jih pustila, naj se ti ravno dobre ne zdijo, so naj boljše.

„Taka le, moje déte!" se pri veliko rečéh na svetu godi. Najdejo se skrivne čednosti in tihe lastnosti na ktere malokdo porajta; pa tudi bliščeče, slovite slabosti, ktere abotnik hvali. Tudi greh nas skuša z bliščečo lepoto in goljufno sladkostjo zapeljati.

Nauk.

Vȁruj greha se mladost,
Strup njegova je sladkost.

6. *Želod in buča.*

Pravijo, da je svoje dni ošaben zaležanec po létu pod hrastam ležal in gledal, kakó na drobni bučevini po pol centa težke buče rastejo, na toliko velikem hrastu pa droben želod. „Ni prav,“ je djal, „jaz bi hrastu buče dal, bučevini pa želod, ako bi jih stvaril.“ Zdaj veter popihne, želod pade in ošabneža ravno na nos udari de odskoči. „Joj meni,“ zaupije, „zdaj sem jo po nosu dobil! Bog ne daj, de bi na hrastu buče rastle; ubila bi me bila“. Nauk. Bog je vse modro narédil.

7. *Deklica in kresnica.*

Po létu o krésu je na večer u mraku módra péstirna Marjana na vertu sedéla, in mladi deklici Naniki zvezde kazala, ki so ravno jéle na jasnem nebu svetiti. Naglama Nanika péstirni uide in za svitlo stvarico dirja, ki z bledo lučjo krog leta dotlej, de jo vjame.

Prinese jo Marjani pokazat. V hišo greste, zakaj hladno je prihajalo; in pri luči hoče Nanika lepo več pogledati, ktero je vjéla. Kadar pa pri luči svojo pést odpre — na! — majhina muha ji po dlani lazi.

Zamerzi ji, in jo zaverže. Marjāna Naniko poduči, de je to le kresnica, ki se v temi sveti, na svetlem pa otemni, in reče: „Taka kresnica je deklica vsaka, ki si truplo zalo oblači in lišpa, serce pa gerdo umazano ima; Bog bo tudi vse take dekléta zavergél, kakor se ti kréšno muho zavergla.

8. Kozel.

Planinec kozla kupi, in ga k svojim ovcam zapre, ter vsem skupaj klade. Pa borne ovce pri kozlu slabo izhajajo. Kadar je ovčar ovcam pokladel in jim dobre kerme dal, jih je kozel butal, dokler jih ni od jasel spravil, sam pa naj boljšo pičo požerl. Ovcam le malo izbirkov pusti, kterih se še najédle niso. Ovčar kozla spazi, kako déla, ga na vervu priveže, in kolikor zdaj ovcam kerme ostaja, kozel dobiva.

Nauk. Kdor drugim dobrega ne privoši, poslednjič sam sebi škoduje. Nevošljivec je škorpijon, ki sam sebe pika.

XIV. Šolske pésmi.

1. Perva pésem pred šolo.

1. Hvalo, čast Bogu recimo; — De nam ljubo zdravje da; — Šole se razveselimo; — Šola bodi pozdravljena! — Pridni biti — Se učiti — Vselej hočemo skerbno; — To naj nam veselje bo.

2. Zgodaj ptički žvergolijo, — Hvalo Stvarniku dajat; — Pridne bčelice letijo — Si po cvétih sterdi brat. — Tudi mravlja — Si pripravlja — Se za zimo oskerbi; — Pridne biti nas uči.

3. Sveti Duh! Ti nas razsvéti. — In nam pravo pamet daj; — Božjih navkov se prijéti, — Greha varvati se zdaj. — K božji časti — Daj nam rasti — V starosti in čednosti; — V pameti, priljudnosti.

Druga pésem pred šolo.

1. „Pustite k meni otročiče!“ — Naš ljubi Jezus govori, — In nas prijazno v šolo kliče, — Kjer nas učiti sam želi.

2. Preljubi Jezus! vsi želimo — Učenci tvoji pridni bit'; — Sercé in pamet teb' zročimo; — Pomagaj nam se prav učit!

2. *Perva pėsem po šoli.*

1. Vsi zapomjo: — Hvala boď Bogu! — Spet smo lép'ga kaj spoznali — Šolo srečno dokončali; — Lahko zdaj zapojemo: — Hvala boď Bogu!

2. Za nauke — Hvala boď Bogu! — Ni čas dragi zanemarjen, — V naše podučenje stvarjen, — Radi gremo zdaj domu: — Hvala boď Bogu!

3. *Druga pésem po šoli.*

1. Za vse, kar smo se naučili, — Darov modrosti zadobili, — Zahvaljen bodi večni Bog — Ti Oče ljubljenih otrók!

2. Ti razsvetljuješ naš'ga duha — Mu téčnega daruješ kruha; — Daj, de v modrosti rastemo — In zvésti tebi služimo.

XV. Pravlice.

1. Mlado jagnje.

Mlado jagnje, lépo bélo,
Gre za materjo vesélo,
Skače, s parkeljci drobní
In po trati se vertí.

Hopsa, hopsa! kolobita,
Poskakuje ino rita;
In pokoja si ne da;
Še nesréče ne pozna.

Starka pravi: Ne! ne skakaj,
Tam po bregu se ne takaj;
Lahko se kam zaletiš,
Šibko nogico zdrobiš.

Jagnje starke ne posluša,
Rajši samo si poskuša,
Se prekucne v jamico,
In si zlomi nogico.

Jagnje nogico zlomilo,
Glasno klicalo in vpilo:
Oj, otroci, vbogajte,
Svoje skerbne matere!

2. Dva potepena šolarja.

Tam iz vasi fantina dva
Sta v šolo vkup hodila.
„Pokaj bi danes v šolo šla?
Tje v lés se bova skrila.“

Letéla sta v sosedov log,
In vabiti začela
Zverino, ptíce, vse okrog,
De b' kratek čas imela.

„Ve ptičice, počakajte,“
Sta potepuha zvala,
„Tu po ledini skakajte,
Se bova z vami igrala.“

„Oj gerda potepuha sta,“
Tak' ptičice velijo,
Mi nosimo si gnjezdica;
Lenuhi le norijo.

Pri nogah mravlje lazijo,
Začneta jih motiti;
„Mé praznovať ne vtegnemo.
In mor'mo pridne biti.“

Bučél'co fanta gledata,
Ž njo rada b' govorila;
„Lenuha! kaj tu delata?
Bučel'ca ju navila.

Zdaj miško urno vidíta,
Ki je za zimo brala,
„Lenuha! kaj tu delata?
Je mala miška djala

Spod germa skoči zajček mlad,
Se gre na vodo vmivat.
„Si gobček blatin grem oprat,
Ne vtegnem si počivať.“

„Pri vodi tamkej ljušno bo,“
Sta rekla, „tje letiva,
In zajeziva tam vodó,
In mlin si narediva.“

Al' voda jima berž veli
„Ne vtegnem se muditi;
Po svetu meni se mudi
Zelenje pomočiti.“

Škerjančika zaslišita
Na polju žvergoleti,
Za njim jo hitro vdereta,
In mislita ga vjeti.

Škerjanček pa zažvergoli
„Oj gerda potepuha!
Se vama v šolo ne mudi?
Sramujta se lenuha!

Jaz zjutraj zgodaj se zbudim
In moram pésem péti,
Po tem med brazde se spustim
Si živež oskerbeti.

In vidva zaležuha pa
Le ljubita pušobo,
Namesto de bi v šolo šla,
Pa paseta lenobo.“

Otroke, ki ne molijo,
In v šolo tud ne gréjo,
Naj z brezovko našvigajo;
Jim kruha dat́ ne sméjo.

Za potepene šolarje
Se šiba že namaka,
Ni gerš'ga kot potepanje:
Vse hudo takih čaka.

„Le kdor se skerbno rad uči,
In pridno v šolo hodí,
Se lahko vséga veseli,
Ker angel njega vodi.“

3. *Angel varh.*

Po svetu angel hodi,
Ne vidi ga okó,
Pa vender tebe vodi
In varuje lepo.
V nebesih angel je doma,
Nebeški Oče pošlje ga.

On v vsako hišo pride,
Če tud' zaperta je,
Otrok mu ne uide,
Če ravno skrije se,
Odéne tebe, ko zaspiš,
Prestréže, ko se prebudiš.

Doma, kakor na potu
Je angel varh s teboj;
Za mizo kakor v kotu
Te vidi angel tvoj.
Oh, ne razžali angela,
Ki te preserčno rad ima!

Tvoj angel te odeva,
Po noči kadar spiš,
Po dnevu te ogréva,
De naglo ne zboliš
Če se tì dobro kdaj godì,
Se angel s tabo veseli.

Pa angel gre k Očetu,
Potoži milo se,
Če kdaj otrok na svetu
Premalo pridin je.
Oh, déte! vbogaj prav lepo,
De angel te pohvalil bo.

4. Boštjan goljfan.

Mladenči, poslušajte vi!
Kako se takemu godi,
Ki šolo zaničujo:
Kako v mladosti prevzetnjak,
Na svojo starost siromak
Zamudo obžalujo,
Po sreči pa zdihuje.

Je bil v tem kraju en Boštjan,
Za šolo merzel in zaspan,
Ni hotel se učiti;
Tud stariši nespametno
Potuho mu dajali so:
„Če pamet češ imeti,
Brez šole znaš živeti."

Brez vsih naukov zrastel je,
In zgubil svoje stariše;
Bogastvo mu ostalo.
Al' kaj, ker je prevbog' Boštjan
S potrebnim rajtanjem neznan!
Vse, kar kòli znalo,
Boštjana je goljfalo.

Boštjan ni védel, kolk' ima,
Na léto kolko de izda
Povsod so ga obrali;
Plačnikov ni na pismo djal
Dolžnikov se je térjat' bal,
Namest de bi plač'vali,
So dnarje mu jemali.

In de vse kratkoma povém,
Kako je prišlo, sam ne vem:
Na boben so ga djali.
Ker písem revež ni poznal,
Ga je lahko vsak cap goljfal
Še peč so mu prodali,
Po svetu ga pognali.

Boštjan le suknjo še ima,
Za to tud' v pravdo se poda:
Močno ga dohtar hvali;
In kadar suknja že visi,
Iz hlač pa srajca že moli,
So pravdo dokončali,
Podkrižati mu dali.

Ves capast, bos, se dalj' poda,
Pa potepuha vsak spozna,

Povsod so se ga bali,
Poslednjič v kerčmi je ostal,
Kerčmar je jéd mu oskerb'val,
Pa kar od mize k štali
So gnoj ga kidat gnali.

Boštjan je mogel bit́ vesel,
Da ga kerčmar je v službo vzel;
Prav pridno k delu séže;
Pométa hlév, in kida gnoj,
De bi si služil kruhek svoj,
Prav skerbno konjem stréže,
Zdaj vpreže, zdaj izpreže.

Nek' dan, že pozno je biló,
Do njega pride z pismam kdo,
En znanec tiste hiše.
Boštjanu se prav močno zdi,
In prav sercé mu govori,
De sreča ga zdáj iše:
Pa brat́ ne zna, kdo piše.

Ker revež brati sam ne zna,
Se k gospodarju berž poda,
In pismo mu pokaže;
Al' bil je tá oštir zvijač,
Lažnjivec velik in bahač,
Na pismo s perstam kaže,
Z jezikam mu pa laže:

„Poglej, Boštjanek, pismo to,
Kak' daleč je po morju šlo,
Z zamorja mora biti:
Imel si en'ga strica tam

Sto kron so zapuštili vam;
Če hočes po nje iti,
Pa tuď ob glavo priti.“

„V zamorskem tam Slovencov ni,
Kristjan noben tam ne živi:
Tak so moj oče rekli.
Se med zamorce boš podal?
Al' se ne boš pesjanov bal?
Tì bodo kožo slekli,
Te kuhali in pekli.“

„Boštjan! res krone lepe so,
Pa vender, vender težka bo
Te krone kďaj dospéti;
Al' vender, ker te rad imam,
V nevarnost se za té podam:
Sto kron tì hočem šteti,
In une jaz prevzeti.“

„Glej sreča iše te, Boštjan,
Tam bi še bil za vse goljfan,
Tù so gotivi dnari.
Bog vé, če jih kedaj dobim,
Goljfati me Bog vari!
Če hočeš, kar udari!

„Boštjan udari prav vesel,
Pripeljal priče, krone vzel,
Povsod se ž njimi hvali.
Pa kmalo se je zvedilo,
De pismo je le 'z Tersta b'lo;
Tam dnarji so ležali,
Miljon zlatá veljali.“

Boštjan je revež, kar je bil,
Če mu je Bog práv srečo lil,
Ljudje so ga goljfali.
Namesť cekinov en miljon
Je le dobil sto belih kron;
Povsod so se smejali,
In, osel! so mu djali.

Ste slišali, mladenči vi!
Kaj léne vse Boštjan uči;
Zamuda vaša škoda!
Kdor se v mladosti prav 'zuči.
Za mizo lahko sit sedi,
Nemarna pa prismoda
Kosti za vratmi gloda.

XVI. Števílke.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8,
Eden, dva, tri, štiri, pet, šest, sedem, osem

9, 0.
devet, ničla.

Rimske števílke.

I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D ali IↃ = 500, M ali CIↃ = 1000. — Ako se manjša pred večjo pestavi, ta toliko več velja; postavimo: VI = 6, VII = 7, XI = 11; ako se pa manjša zadej postavi, večja toliko manj velja; postavimo: IV = 4, IX = 9, XL = 40, XC = 90, i t. d. Tako se zapiše XI = 11, XII = 12, XIII = 13, XIV = 14, XIX = 19, i t. d. Letošnje leto se piše MDCCCLXVI = 1867.

Poštevanka.

1	krat	po	1	je	1
2	„	„	1	„	2
2	„	„	2	„	4
2	„	„	3	„	6
2	„	„	4	„	8
2	„	„	5	„	10
2	„	„	6	„	12
2	„	„	7	„	14
2	„	„	8	„	16
2	„	„	9	„	18
2	„	„	10	„	20

3	krat	po	3	je	9
3	„	„	4	„	12
3	„	„	5	„	15
3	„	„	6	„	18
3	„	„	7	„	21
3	„	„	8	„	24
3	„	„	9	„	27
3	„	„	10	„	30

4	krat	po	4	je	16
4	„	„	5	„	20
4	„	„	6	„	24
4	„	„	7	„	28
4	„	„	8	„	32
4	„	„	9	„	36
4	„	„	10	„	40

5	krat	po	5	je	25
5	„	„	6	„	30
5	„	„	7	„	35
5	„	„	8	„	40
5	„	„	9	„	45
5	„	„	10	„	50

6	krat	po	6	je	36
6	„	„	7	„	42
6	„	„	8	„	48
6	„	„	9	„	54
6	„	„	10	„	60

7	krat	po	7	je	49
7	„	„	8	„	56
7	„	„	9	„	63
7	„	„	10	„	70

8	krat	po	8	je	64
8	„	„	9	„	72
8	„	„	10	„	80

9	krat	po	9	je	81
9	„	„	10	„	90

10	krat	po	10	je	100

10	krat	po	100	je	1000

Razštévanko.

2	med	2	dobi	vsak	1
4	"	2	"	"	2
6	"	2	"	"	3
8	"	2	"	"	4
10	"	2	"	"	5
12	"	2	"	"	6
14	"	2	"	"	7
16	"	2	"	"	8
18	"	2	"	"	9
3	med	3	dobi	vsak	1
6	"	3	"	"	2
9	"	3	"	"	3
12	"	3	"	"	4
15	"	3	"	"	5
18	"	3	"	"	6
21	"	3	"	"	7
24	"	3	"	"	8
27	"	3	"	"	9
4	med	4	dobi	vsak	1
8	"	4	"	"	2
12	"	4	"	"	3
16	"	4	"	"	4
20	"	4	"	"	5
24	"	4	"	"	6
28	"	4	"	"	7
32	"	4	"	"	8
36	"	4	"	"	9
5	med	5	dobi	vsak	1
10	"	5	"	"	2
15	"	5	"	"	3
20	"	5	"	"	4
25	"	5	"	"	5
30	"	5	"	"	6
35	"	5	"	"	7
40	"	5	"	"	8
45	"	5	"	"	9

6	med	6	dobi	vsak	1
12	"	6	"	"	2
18	"	6	"	"	3
24	"	6	"	"	4
30	"	6	"	"	5
36	"	6	"	"	6
42	"	6	"	"	7
48	"	6	"	"	8
54	"	6	"	"	9
7	med	7	dobi	vsak	1
14	"	7	"	"	2
21	"	7	"	"	3
28	"	7	"	"	4
35	"	7	"	"	5
42	"	7	"	"	6
49	"	7	"	"	7
56	"	7	"	"	8
63	"	7	"	"	9
8	med	8	dobi	vsak	1
16	"	8	"	"	2
24	"	8	"	"	3
32	"	8	"	"	4
40	"	8	"	"	5
48	"	8	"	"	6
56	"	8	"	"	7
64	"	8	"	"	8
72	"	8	"	"	9
9	med	9	dobi	vsak	1
18	"	9	"	"	2
27	"	9	"	"	3
36	"	9	"	"	4
45	"	9	"	"	5
54	"	9	"	"	6
63	"	9	"	"	7
72	"	9	"	"	8
81	"	9	"	"	9

Natisnil Karel Gorišek na Dunaji.

